

DELS CONTRACTES DE ENFITEUSIS Y Á RABASSA MORTA

SEGONS L' ANTIGA Y LA MODERNA LLEISLACIÓ

DE CATALUNYA.

ESTUDI JURÍDICH-SOCIAL.

I

Napoleon III, que fou, com tothom sab, molt amich de las frases de efecte, y que realisá en lo nostre temps la teoria completa del cesarisme, ço es, del despotisme disolvent disfressat ab las formas de un sistema pseudo-conservador, deya, molt sovint:

En la familia imperial hi trobo jo tots los partits militants de Fransa: la emperatriu es católica per sentiment y aristocrática per la sanch; mon cosí, lo príncep Geroni Napoleón, es demócrata y lliure-pensador, y jo... som la personificació del imperi socialista.

Quan se recordan aquestas paraulas del modern *imperator*, engrandit per las circunstancias y per ellas rovinat, no 's pot menys de recordar també que tots los despotas de l' antiguitat tractaren de corrompre á la *turba popular*, considerant que, embrutit lo poble, fácilmente

podrían ofegar y destruir als caps de ala capassos de convertirlo en host defensora de las públicas llibertats.

Més Napoleon era un home de sòn temps, que havia estudiat en la *universitat de la desgracia*, com deya éll mateix en sòn gráfich y afectat llenguatge, y per tant no podia contentarse donant al poble francès los *panem et circenses* ab que compravan los tyrans antichs la quietut de la degenerada *plebs* romana. Aquell home que mentres no 's discutís la llegitimitat del sèu poder, ho deixava discutir tot, fins la existencia de Deu y 'l dret de propietat; aquell utopista coronat que regnant sobre un poble descregut y en un sigle fredament analítich somiava no res menys la restauració de la monarquia oriental de Lluís XIV, conegué un jorn que eran un xich massa empírichs los medis fins llavors empleats pera conquerir la popularitat que ab tant afany desitjava. Los tallers nacionals, creats ab lo pretext de engrandir y millorar las principals ciutats de Fransa, per forsa havían de plegar molt aviat, perquè 'ls municipis tenían ja un *Deute* tant feixuch que ab prou feynas podían aguantarlo y al cap y la fi també 'ls obrers eran los qui més devían ressentirse del encariment dels lloguers y 'ls que-viures; lo gran vol que havia pres la industria ab l' augment del luxó y l' abús del crèdit podia parar de sobte si una gran complicació política ó una crisi económica, tant fácil en una societat com la nostra, introduhían lo pánich y la desconfiansa en los mercats... Al venirli aquest pensament, l' emperador acabá per ahont devia haver comensat: oblidant per un moment que era 'l cap de la nació que sempre tingué la pretenció no poch ridícula de donar llissons á totes, volgué estudiar las institucions que més havían contribuït al benestar de altrás encontradas, á fi de adoptar las que poguessen aplicarse á Fransa.

No sabém quantas ni quinas foren aquestas institucions que Napoleon se proposá coneixer; més lo cert es que doná al cònsol francès de Barcelona l' ordre de enviar al govern imperial un estudi complet de la *rabassa morta*.

Y fou un gran pensament, perquè prou difícil seria trobar una institució jurídica que més sabiament y estre-ta lligués los interessos del obrer agricultor ab los del capitalista propietari territorial y las hosts del bonapartisme, tant en lo primer com en lo segon imperi, sempre s' han reclutat entre 'ls homens de la classe rural. Malhauradament pera la dinastía napoleónica y pera la nació francesa no pogueren realisar-se aquestos propòsits emperamor de una causa tant lamentable com imprevista: la guerra ab Alemanya, que portá la dinastia al ostracisme, l' exércit al desastre de Sedan y 'l poble á la horrible saturnal de la *Commune*.

II

Tots sabém quant dur y pesat es l' art del pagés que te de mantenirse «trevallant uns terrossos que 'ns venen molt car lo pá; tenint, en lloch de suau brisa, los substats esbufechs de la tremontana, per regadiu desatinats torrents que, ó 'ns fan patir set ó 'ns anegan la cullita y la cabanya, y per tot espectacle inmensos xaragalls, ensolsayadas penyas, marges rónechs, guarnits de mal humorats esbarzers y de esquerpas adzevaras, ramblas aixutas, ser-rals erms ahont las cabras ab prou feynas hi troban es-cardots y gatosas...»¹ Tots sabém quant aspre y ferrenya es aqueixa terra catalana que, com digué un jorn la Generalitat á Juan II, *per sa sterilitat y magresa, sens llibertats habitada star no pot*.

Bè compreném que cabalment aquestos defectes són los qui han donat al nostre poble sas qualitats més preuhadas; mes ¡quánts tresors de paciència, quánts sigles de constancia, quánts miracles de activitat no han hagut de menester los nostres pagesos pera fer produhir fruyts á un terreno tan agre y rigurosament avaro!

Moltas vegadas, contemplant desde una carena de montanyas lo joyós espectacle que presenta la naturalesa

¹ J. Letamendi, en lo discurs presidencial dels *Jochs Florals* de 1872.

quant al costat de sos esplendors nadius se veuhen las costas covertas de pampols y 'ls camps tapats per la verda catifa del blat que comensa á naixer, ens havém admirat del luxo y ufana de aquella vegetació que apar incompatible ab lo carácter geològich del terreno. Més al baixar del cim de la montanya ahont sols trepitjavam estéril rocam, llaugerament matisat pels timons y argelagas que creixen en las escletxas de aquella especie de empedrat ciclópeo, repararem que hi havia en la roca una marcada solució de continuïtat. Aquells grahons, que semblan tallats pera facilitar l' estudi de las capas geològiques que constitueixen lo terreno, senyalan lo pas de una pila de generacions que successivament s' anaren llegant la tasca de trasformarlo, donant al mon un exemple de enérgica laboriositat que tal volta no te semblant en las nacions estranyas que tant motejan la peresa dels espanyols.

Anau á donar un tom pel ferestech pays de la Segarra, que per sa melancólica y severa grandiositat podía nomenarse la *Escocia catalana*; feu un passeix per las serras vehinas del mar, exornadas per la perenne verdor dels garrofers y ahont las salabrosas emanacions de la marinada 's barrejan ab lo silvestre parfum de las ginestas y farigolas, y veuréu desde la platja fins dalt dels turons una llarga escala de feixas obertas en la roca viva, que feta trossos han convertit en marges, pera deturar la terra vegetal que las plujas podrián arrossegar fins á las onas del Mediterrani

En aquestas y altrás no menys aspres encontradas, hi veuréu á Catalunya una mostra eloqüent dels prodigis que pot realisar l' home que adopta la gran máxima de Virgili: *Labor improbus omnia vincit*, tot ho vens lo trevall perfidiós. Pera que pugan los rahims y la pampolada penjar dalt de las timbas, teixint graciosas garlandas á la vora del abisme; pera que l' olivera puga lluhir la vistosa varietat de tons de són fullatge y sa venerable soca per hont la parra s' entortolliga, á la vora de la riera que bo y sempre te en los predis catalans indisputable condomini.

ni, cal que avans lo picot y 'l magall hajan fet saltar la roca llista que tapava com una llosa inexorable las materias orgánicas, los óxyts y las sals que constitueixen l' *humus* ó terra vegetal. Cal també que quant aquesta manca ó las ayguas se l' enduen, á carretadas á á *forsa de brassos* hi sia trasportada, y cal per fi que, tenint en compte la magresa del terreno se reconstituesca continuament ab grassos y abundants abonos aquell *humus* que també continuament los vegetals absorbeixen.

«¡No n' hi ha de conreus com aquest! ¡No n' hi ha gayres de pobles capassos de esser agricultors ab tants afanyos y fatigas! Y encara, ¡si després de tot se pogués salvar la cullita! Més aquells pobres pagesos que á copia de amargassuhors fan que sia preductiu de grat ó per *forsa* un terreno tant miserable, tenen que lluytar ab la inconstancia desesperant de un clima sens fixesa, ab la inclemencia de una atmósfera plena de electricitat y ab lo furor dels meteoros que, com desencadenada legió de mals esperits fan una guerra sens treva al infelís agricultor. Los fruyts de la nostra terra maduran al espatech del tro, ventats per las tremontanadas, malmesos molt sovint per las furientas cascatas del oratge y no pocas vegadas trossejats per las terribles descargas de la pedregada. Per ço tenim nosaltres aquell ditxo tant conegut: *No digas blat, que no sia al sach, y encara ben lligat*. Un jorn passejant per un vinyet plé de daurats gutíms, donaréu la enhorabona al pagés per la sua ventura, y ell ensenyantvos la nuvolada avantsant demunt de las costas, vos dirá:— *Fiquemnos á la barraca, que aviat plourá...* Als pochs minuts, una copiosa gotallada vindrá á escaldar los rahims al mitj de la febra dels ceps enardits per un sol tropical que convertint en sucre los suchs del fruyt li donava la *forsa* alcohólica tant preuhada en los mercats. Cascuna de aquellas gotas que l' estiuhenca ruixada deixá demunt dels rahims, fa l' efecte de un lente convergent pus reunint los raigs del lumínich produheix una *forsa* calórica que torra 'l fruyt, emmusteintlo y causantli la

mort. Aixís, en pochs minuts, havem vist esguerrarse á Catalunya moltes cullitas.

Ara bé: essent tant precaris en molts indrets de la nostra terra los resultats de l' activitat agrícola, que 'ls ré-dits de la terra gayre bè sempre 's deuen considerar, com una mera hipòtèssis ¿fora rahonable demanar al *Capital*, sol·licitat per altrás brancas de la industria que li ofereixen gros y segur interés, que fes lo mal negoci de anar á cercar ab tanta feyna tant magres y problemátichs resultats?

III

Tothom coneix aquell principi económic que diu que 'ls tres elements que concorren á la producció són: los agents naturals, lo treball del home y 'l capital, que propiament no es més que un treball anterior acumulat. Entre 'ls elements de la naturalesa que ajudan al home en la tasca de la producció, deu comptarse en primer lloch la terra conresable, perquè es—com s' ha dit—materia y taller de aquella, mentres que las propietats características de molts altres solsament los fan útils com auxiliars, encara que sían potents com l' electricitat y 'l vapor, que suprimeixen las distancias, ó com la llum, que per la fotografia reproduheix tota mena de objectes. Alguns de aquestos agents no són susceptibles de apropiació; més la terra sí que ho es, y sort d' aixó, puig, com fa observar en Joan Baptista Say: «si no ho fos, ningú s' exposaria á conresarla, per pahor de perdre son treball, y mancant la producció hi hauria un excessiu encariment de tots los fruyts.»

En los temps antichs, lo despotisme dels reys y la superbia dels conqueridors disposava bo y sempre de la terra, com si no fos prou títol pera possehir-la la suhor ab que la regava l' agricultor, y aixís alguns milers de ciutadans, ço es, de privilegiats, pogueren á Grecia disertar de política y de filosofia en mitj de la més refinada

cultura, mentres centenars de milers de ilotas, messenios y altres pobles sotmesos produhian pera mantenir á la casta afortunada. Lo trevall era esclau. Quant los grechs deixaren de esser guerrers, y afeminats per l' oci se transformaren en una turba de retórichs, perderen á llur torn la llibertat y la patria. Los romans, que foren invencibles mentres foren pagesos, professaren també la máxima de que 'l conqueridor de un pays se feya amo de totas sas propietats ó immobles, y aixís, quant vencían á una nació estrangera, hi enviavan colonias per medi de una lley agraria, ó bé arrendavan las terras conreadas als seus antichs propietaris, exigintlos un vectigal ó tribut anyal, ó bé concedían lo domini útil dels terrenos incults en cambi d' un petit cánon, per lo contracte de enfitéusis, que en lo sigle iv de la Era Christiana se generalisá en gran manera en l' imperi de Constantino. Dels germans sabém per Tácito que imposavan al esclau, com á un masover, una especie de cens que 's pagava en blat, en bestiar ó en vestits, sens altre llas de subjecció ó dependencia ¹, en lo qual, autors tant savis com Du Cange han vist l' origen de la servitut de la gleba. Més tart, las guerres de rassa y de religió, que són las més crudels de totas, y la introducció del feudalisme que fou definitiva en la era carlovingia, vingueren á extremar l' aplicació del principi germánich que confonía la propietat territorial ab la soberanía del territori y de ací nasqueren los excessos y 'ls *mals usos* que donaren lloch per tot arréu y sobre tot á Catalunya á tantas turbacions y escándols. En esta nova época lo trevall no era esclau, més no era lliure tampoch, puig tenía de aguantar totas las penas y miseries de la servitut, no ja solsament reyal, com en las tribus de l' antiga Germania, sino també personal, en virtut de aquella teoria del feudalisme que donava al senyor la jurisdicció en són territori, tant extensa de vegades, que comprenía la mero y mitj imperi, ó sia la plena jurisdicció civil y criminal sobre 'ls habitants de aquell.

¹ De moribus germanorum p. 25.

Los progressos de la industria que creavan continuamente nous capitals en las ciutats y vilas que gosavan los privilegis y franquesas del Bras Reyat; l'abolició dels *mals usos*, intentada per molts reys de la Corona d'Aragó y decretada per Ferrando *l'Católich* en sa Sentencia Arbitral de Guadalupe als 21 de Abril de 1486, y finalmente las lleys de Senyoríos de las Corts espanyolas de 1811, 1823 y 1837, que esborraren los derrers vestigis del feudalisme—tal volta ab una precipitació no massa equitativa—modificaren essencialment las condicions econòmicas del treball de la terra á Catalunya.

Ab tot no devém oblidar que en mitj del régimen feudal hi hagué entre nosaltres la institució byzantina de la enfitéusis, quals beneficis no cal explicar en aquest lloch, y que per són objecte, sa naturalesa jurídica y sos resultats en l'ordre social, es la que te més analogia ab la institució que 'ns proposarem també estudiar en lo present article y que s'anomena establiment *á rabassa morta*.

IV

Recordám que 'l treball, ço es, *l'aplicació de las facultats del home á la producció*, com l'han definit los economistas, es una primera materia necessaria á todas las industrias, y que sols quan s'exerceix ab llibertat y l'estimula l'interés, pot arribar al máxim de sa eficacia. Ja 's comprendrá que parlém del treball considerat com fenómeno económic; no de las obras gratuhtas realizadas pel sentiment religiós. L'heroisme no está subjecte á reglas.

Partint de aquest principi, que es axiomátich, devém igualment admetre que l'abundancia y bondat dels productos no poden menys de estar en rahó directa de la llibertat y la independencia del treball.

Ara bé: aquest pot de vegades fer miracles económichs allà hont fora del tot impotent lo capital ab tot són nu-

merari, tots sos instruments de producció, todas sas provisions, masías, etc., etc., perquè hi ha operacions tant caras que se saldan ab déficit, y si volgués lo capital reallisarlas, en surtiria minvat en lloch de conseguir l' augment que constitueix la renda.

Si hi ha en lo mon un lloch ahont estiga 'l capital exposat á fer tant mal negoci, es en las encontradas de Catalunya que fa poch citavam. Sustituhir l' acció del capital ab la del treball, mes del treball lliure y poderosament eficás, era 'l problema que devía resoldre á Catalunya la propietat territorial. Dos institucions jurídicas l' han resolt ab tanta felicitat que 'ls terrenos més impropis pera la producció han acabat per donarla, proporcionant ocupació als brassos dels agricultors y transformant en propietaris á molts homens y á molts generacions que altrament no haurían may sortit de la classe proletaria. La primera es, com ja havém dit, la enfitéusis; la segona, la *rabassa morta*.

¿Qué es la *enfitéusis*?

Es un contracte per virtut del qual se concedeix á un altre lo domini útil de un predi pera sempre ó per llarch temps, mediant un cánon que deu pagarse cascadament en reconeixement del domini. Es sabut que aquest pot esser *plé y menys plé*, essent lo primer aquell pel qual resideixen en un mateix subjecte la facultat de disposar de la cosa y la de usarla, y 'l segon aquell en el qual están dividits aquestos dos drets, com succeheix v. gr. en los feus. Aquest domini menys plé se subdivideix en *directe y útil*, entenentse pel primer lo de aquell que 's reservá 'l dret de que 'l possehidor degué demanar són consentiment quant volgués disposar de la cosa y pel segon lo de aquell que 'n percibeix la utilitat. Las especies més comunes de aquest domini menys plé són lo *dret enfitéutich* y 'l de *superficie*, que ja conegueren los romans, y 'l feu, que es de origen germánich.

Quant resideixen en duas distintas personas los dominis directe y útil, lo possehidor de aquest no pot aprofi-

tarse de la cosa ni tampoch disposarne, sino cumplint las cargas imposadas á favor del senyor directe.—L. 2.ª *Cód. de jur. emphyt.*—Per ço alguns han nomenat gráficamente al domini útil *dret pròxim al domini ó cuasi-domini*.

Tres són los contractes en los quals poden estudiarse las conseqüències de la separació de abdós dominis: lo de *feu*, lo de *enfitéusis* y 'l de *rabassa morta*. No entrant en lo nostre propòsit parlar aquí de la naturalesa y conseqüències jurídicas del feudalisme, comensarém per estudiar la enfitéusis, contracte que 's distingeix de la locació per rahó del domini, de la possessió y moltras altras cosas, del feu per rahó del jurament y l' homenatge y del censal perquè en aquests abdós dominis passen al censatari, mentres que en aquella 'l senyor se reserva 'l domini directe.

Com diu Fontanella en la *cláusula iv, glosa 18* de sa famosa obra *De partis nuptialibus*, de la qual extractém á continuació moltras y molt importants doctrines, á Catalunya s' anomena propiament *cens* l' enfitéutich y aixís s' enten que 's parla de ell quant s' usa la paraula *cens* no seguida de adjectiu que la califique. En aquest contracte no concorre 'l preu ni es necessaria la entrada; més en cambi convé fixar l' atenció en la válua del cánon ó pensió anyal que s' hi paga en reconeixement del domini directe, á fi de que 'l senyor que se 'l reservá no puga per sa modicitat ni l' enfitéuta per sa magnitud demanar ab rahó la rescisió del contracte, invocant la *lley 2.ª Cód. de rescind. vendit*. Quant la cosa que 's dóna en enfitéusis es inútil, de manera que ó no produheix cap rédit ó 'l dóna molt escás, deu estimarse cuydadosament la cosa y senyalar-se una pensió justa, entenent-se per tal *la que en vint anys ascendeix á la verdadera estimació y al verda-der valor de la cosa*. Si, pel contrari, produheix lo predi grans rédits, llavors la pensió deu esser igual al rédit anyal menys la sexta part, segons la Auténtica *Perpétua, Cód. de sacros. eccles.* Ab tot s' ha admés que per insignificant que sia la pensió no s' invalide ni 's vicie 'l contracte, partint del principi de que aquesta no representa,

com lo preu y la mercé 'l valor de la cosa, sino 'l reconeixement del domini directe, que 'l mateix pot ferse ab un cánon de gran válua que ab lo pago anyal de un diner. Y tant es aixís, que quan se dupta si la pensió 's paga per rahó de enfitéusis ó de locació s' opina á favor de aquesta si la pensió es tant gran que verdaderament correspogue ab los fruyts que reditúa la finca, y 's considera esser cánon enfitéutich quant es la pensió molt módica, y desproporcionada ab ells. Lo mateix diu Ripoll en sas *Variae Resolutiones*, cap. vii, núm. 55.

Tocant á aquesta presunció de dret de que fa mérit lo nostre autor, debem recordar que 'l «Supremo Tribunal de Justicia» ha declarat en sentència de 29 de Janer de 1866 que «Quan hi haja duptes sobre si un contracte es de enfitéusis ó de arrendament se deu resoldre en aquest últim sentit, per esser l' arrendament contracte més comú y ordinari.»

Disfruta 'l censualista en aquest contracte de enfitéusis de diferents drets y ventatjas, ço es, primer: de la retenció del domini directe: segon, del dret de cobrar y exigir cascun any las pensions que en reconeixement del mateix deu satisfer lo censatari: tercer, del de adquirir en comís lo domini útil, si 'l censatari deixa de pagar las pensions del modo que 's veurá més endavant: quart, del dret de *fadi-ga* ó prelatió, per virtut del qual deu esser requerit quan vulla 'l censatari vendre la cosa: quint, del dret de *lluhis-me* que deu pagar aquell qui novament possehesca la cosa y que sols en casos molt comptats pot excusarse de satisfer.

Al tractar de aquestos drets y obligacions cal tenir present la lley 34 *ff. de div. reg. jur.*: En las estipulacions y en los demás contractes sempre seguím lo que s' ha pactat; si aixó no apareix, es natural seguir la costum de la regió ahont se celebrá 'l contracte,» principi que recordan los jurisconsults catalans al tractar de la quota del *lluhis-me* y del qual resulta que la primera regla que deu observarse pera fixar los drets del senyor directe en lo con-

tracte de enfitéusis es la de mirar si s' estipularen en la escriptura de establiment, puig en aquest cas á ella hi hauria que aténir-se ab preferéncia á tota presunció de tacute consentiment.

A Catalunya sol estimarse 'l domini directe en la tercera part del valor de la cosa, de manera que si aquesta val v. gr. 30 y 's dóna en enfitéusis, no's diu valer sino 20 respecte al qui la reb, á causa de la retenció del domini directe. Aixó deu tenirse present si 's vol fixar lo valor de la cosa pera constituhir una pensió justa. També deu considerarse en aquest cas si s' ha donat alguna quantitat á títol de *entrada*, puig com lo pacte de retrovenda disminueix naturalment aquesta circumstancia'l valor de la finca. Per ço diuhen molts autors que la lesió no deu considerarse en aquest contracte com en los altres, ja que pot succehir molt bè que la pensió sia insignificant, més que s' haja satisfet al principi *pro investitura* una quantitat considerable.

Convé saber si quant hi ha lesió en lo cánon pot rescindir-se *in totum* lo contracte, ó si sols deu condemnarse al censatari á suplir lo que manca pera la justa pensió. Lo primer te lloch en los censos eclesiástichs, segons tenor de la *Clement. I. de reb. Eccles. non alienan* y la extravagant *Ambitosæ*, de las comuns; mes en lo que pertoca á las enfitéusis seculars y laicas, tant si 's tracta de un menor que demana la restitució per causa de lesió, com del major d' edat que reclama en juhí lo remey de la ley 2.ª *Cod. de rescind. vendit.*, sols poden obtenir, si aquell á qui 's feu la concessió 's nega á restituir la cosa, que suplesca lo que falta pera la justa pensió, y encara aixó es, com ja havem dit, mes teórich que práctic.

S' extingeix lo cens enfitéutich ab la entera destrucció de la cosa sobre la qual fou constituít, principi que 's trova en una ley célebre del emperador Zeron, que es la 1.ª del Códich, *tit. de jur. emphyt.* Resulta del text terminant d' aquesta ley que l' enfitenta no queda obligat á satisfer la pensió haventse destruhit la cosa per cas fortuit y

no per sa culpa ó negligencia, á menys de havershi obligat expresament. Ab tot no devem oblidar que tant en aquest cas com si per haverse esterilísat lo predi considera l'enfiteuta gravós lo contracte, te la facultat de dimitir aquell, com aixís li permeten á Barcelona lo cap. 66 del *Recognoverunt Proceres* y en lo restant de Catalunya lo cap. 7 de la ley 2.ª llibre iv, tit. 13 del mateix volum de las Constitucions, sempre que 's pague avans al senyor directe lo que li sia degut fins al jorn de ferse la dimissió.

També s'extingeix lo cens per la prescripció de 30 anys entre 'ls llechs y la de 40 en las cosas eclesiásticas; mes entenentse que aquesta prescripció s'exten tant sols á las pensions passadas, no á las futuras, puig *lo domini directe may se prescriu*, ja que no corre la prescripció contra 'l possehidor y que 'l senyor directe sempre posseheix per ministeri del enfiteuta. En lo cens lo senyor reté sempre la possessió civil, trasferint solsament la natural al enfiteuta, y al que posseheix naturalment no li pot aprofitar la prescripció contra 'l que posseheix civilment, per la senzilla rahó de que abdós possessions son necessarias pera la prescripció. Ripoll diu lo mateix que Fontanella en sas *Var. Res.*, cap. 7, núms. 47 y següents, y també Cancér, par. 3.ª, cap. 4, núms. 179 y 181.

Es práctica constantment servada en Catalunya la de no demanar sino 39 pensions en los censos eclesiástichs y 29 en los laicals, encara que de temps immemorial no 'ls hagués satisfet l'enfiteuta, lo que confirma Cancér, *ibid.*, núm. 177.

A tot lo dessus dit deu afegirse la consideració de que la pensió es una condició essencial del cens enfiteutich, com senyal del reconeixement del domini directe, lo qual basta pera explicar la rahó de que no 's puga prescriure.

Es de notar que tot lo que dihem respecte als debers del censatari, s'enten extensiu á tot possehidor de la finca enfiteutica, puig en sa qualitat de tal queda obligat á pagar al senyor, no sols las pensions que vajan cayent, sino també las atrassadas y no satisfetas pels que 'l prechiren

en la possessió d' aquella. En lo dret romá hi ha un precedent d' aquest principi, que es la ley 7.ª *ff. de publican. et vectigal.*, en la qual se diu que están obligats «in vectigalibus ipsa prædia», no las personas. Es veritat que 'l contracte enfiteutich produheix duas accions directas *personals*; com fillas d' un contracte de bona fé que es bilateral mes tal volta podria donarse la rahó d' aquest aparent contrasentit dihent que com lo cánon se paga en senyal de reconeixement del domini directe que es un dret *in re*, 'l senyor de la cosa te pera demanarlo contra qualsevol possehidor d' ella l' acció reivindicatoria, puig exigir las pensions del cens val tant com exigir lo reconeixement del dret de senyorío ó domini directe.—Ripoll segueix la mateixa doctrina en sas *Var. Res.*, cap. 7, núms. 26 y següents y especialment en lo 60, y la corroboren Cancér, *Var. Res.*, par. 3.ª, cap. I, núm. 181 y Socarrats, *Consuetud. Cat.*, cap. *Eodem*, núm. 16.

Si l' enfiteuta vengúes com lliure una part dels bens enfiteutichs, encara que 'l comprador los possehís com lliures per espay de 40 anys no prescriuria 'l domini directe d' aquells, mentres que per part del senyor no hi hagués negligencia, per estar cregut de que se li pagava la pensió per tots los dits bens, puig com ha dit Gregori Lopez, llavors lo senyor reté la possessió civil de la cosa. En efecte llavors l' enfiteuta 's troba en lo cas que ab tanta elegancia explica 'l rey savi al definir aquesta classe de possessió: «Ca maguer non sea tenedor de la cosa corporalment, seerlo ha en la voluntad é en el entendimiento, é valdrá tanto como si estuviese en ella por sí mismo,» ço es, que 'l senyor ocupa y detenta la cosa, encara que per medi de altri, com ja mes amunt ho deyam.

Es mester tenir present al tractar d' aixó que tots los possehidors del predi enfiteutich se trovan solidariament obligats, á menys que 'l senyor directe hagués renunciat expressament son dret, convertint d' aquest modo en divisible la obligació solidaria. Ripoll ne parla en lo núm. 14 del cap. citat, dihent que la obligació de pagar es real

y per tant segueix á qualsevol posseïdor. Segons aquest autor se presumeix lo consentiment del senyor directe quant posá la firma en la escriptura ó rebé sens protestar lo cànion per parts de diferents enfiteutas.

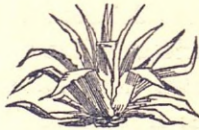
Falta examinar los efectes de la reversió del predi al senyor directe, sobre 'ls quals diu Cancér, par. 1.ª, cap. 11, que si tornás á ell per virtut del dret de prelació, com si hagués usat de la *fadiga*, tot dret dels crehedors y tota carga imposada en la finca per l' enfitauta desapareixen, no salvantse sino sobre 'l preu de enagenació, lo que diu també Socarrats en lo cap. *Cautum*, núm. 64. Del mateix modo, si la cosa enfitèutica reverteix al senyor per dret de domini ó de pacte posat en lo contracte enfiteutich, ó cayent en comís ó per altra causa semblant, se realisa la reversió lliure de tots los deutes del enfitauta, de manera que desapareix tota hipoteca ó servitut per aquest imposadas. Al revés succehiria si la cosa enfitèutica anás á mans del senyor per alguna nova causa, com si aquest comprás lo domini útil al enfitauta ó si la rebés *in solutum*, per permuta, herencia, llegat ó altre títol análogo, puig llavors no s'extingeix lo dret de penyora, ni 'l de servitut. Si l' adquirís per renuncia del enfitauta tampoch deuria sofrir detriment lo dret del crehedor, á qui deuria pagarse mediant la venda del domini útil, á menys que 'l senyor preferís guardarlo satisfent los deutes, y aixís fou fallat moltes vegadas com diu Marquilles en l' usatje *Si quis suum feudum*. Mes al parlar-se d' aquestas qüestions no 's deu oblidar que la legislació moderna ha introduhit en aixó importantíssimas reformes, puig l' article 118 de la vigent lley hipotecaria prevé que «Quant un predi donat en enfitéusis caygue en comís, segons las lleys, passarà al senyor directe ab las hipotecas ó gravámens reals que hi hagués imposat l' enfitauta; mes quedant sempre salvats tots los drets corresponents al mateix senyor directe.» La hipoteca, com dret real, va unida al immoble sobre 'l qual fou constituïda, seguintlo sempre en totes y qualsevulla traslacions; mes convenia declararho conve-

nientment pera rebatre l' objecció de aquells qui sostenen que la mateixa constitució de la enfiteusís ja porta implícitament la pena de comís y que divent retrotraure's á ella la caducitat del dret del enfiteuta, deuenh considerar-se nulas las cargas que aquest hagués imposat en la finca. Aquesta teoria no es en efecte justa ni moral, puix fa sufrir las conseqüencias de una falta, no al que l' ha comessa, sino á una tercera persona que no prengué cap part en sa comissió.

Hora es ja de parlar de la *rabassa morta*, deixant perames endavant las circumstancias comunas á abdós contractes.

(Seguirá.)

JOSEPH COROLEU.

BREUS CONSIDERACIONS

SOBRE LO RENAIXEMENT

DE LAS BELLAS ARTS CATALANAS *

(Acabament.)

II.

o tot son dificultats creadas per artistas y corporacions lo que dificulta l'avançament ja iniciat de nostre renaixement artístich; bona cosa hi ha de descuyt y falta de bona voluntat.

Es innegable que per á fer bons deixebles, es necessari, casi imprescindible, tindre bon mestres y no obstant lo govern no hi posa pas tot son esment en procurar que las cátedras de Bellas Arts sian desempenyadas per verdaders artistas, mes aviat práctichs que teórichs.

No sabem, ni volem compendrer la rahó absurda de que un Ministre, qu'entre paréntesis, podrá esser un excelent jurisconsult, un valent militar ó un renommat hisendista, en un materia que ni coneix ni tracta, pugá esmenar la plana y vulga endressar la opinió de set ó mes individus ellegíts, casi sempre entre 'ls mes intelligents en la materia objecte d'unas oposicions, y sia concedit lo nombrament á opositors que ni per sos coneixements, ni per lo lloch qu'ocupaban en terna podían esperarho.

No sabem compendre perque seguint la costum tant lloablement començada durant lo período revolucionari,

* Vegis lo número 7 d'aquest any.

no han d'esser definitivament nombrats per los jurats respectius, los opositors que ab justicia y á judici del Tribunal-censor sian mereixedors d'ocupar lo lloch objecte de la lluyta empenyada, formantse las ternas únicament per á estímulo dels opositors é ilustració dels Jurats, quant novament algun dels individuos inclós en terna, verifiqui novas oposicions.

Mes, aquí no succeheix així. Lo favoritisme, la política, las recomanacions de personas, algunas voltas plenas de títols de noblesa com vuydas de coneixements artístichs, la voluntat, ó altre cosa, d'un oficial primer de negociat son á menut lo ressort que mou la mà d'un Ministre pera firmar lo nombrament de catedràtich á favor d'un opositor qu'ocupaba l'últim lloch de la terna ó á declarar lo concurs favorable á un aspirant que en un voluminós aplech de fulls de paper sellat, estampa com á mérits lo haber dirigit l'arreglo d'un arch triomfal, pera solemnisar la entrada del Soberá en una Ciutat ó haber enseñat de dibuix á alguns individuos de la Reyat familia.

Per fortuna, cap dels catedràtichs de nostra Escola de Bellas Arts te la desgracia artística de contarse en lo nombre dels expressats; emperó no demanar esmena contra semblant mal es igual á inutilisar los coneixements de nostres mestres, que tota la vida han de veurers obligats á girar al voltant de la mateixa órbita, mirant sens esperança com personas de sa carrera inferiors en mérits y coneixements se menjan las nespras maduras, mentres ells están obligats, be á despit seu, á saborejar las verdas.

Y la cosa mes incomprendible encar, en aquesta qüestió, es que pagant la Diputació y Consell municipal de Barcelona lo sosteniment de la Escola de Bellas Arts, vinga obligada á acceptar los catedràtichs que 'l Govern de Madrid vulga nombrarli sens quedarli llibertat d'escullirsels ella en la forma y manera que crega mes justa y honrosa, privantli en últim cas d'escullir son personal de professors entre 'ls fills de la terra y á complert gust seu, ja que seguint aquella máxima catalana podem dir en alta veu que qui paga, mana.

Are, tornant á nostra Escola provincial, més que natural, nos sembla imprescindible apuntar algunas ideas que á nostre entendre reportarian gran profit y honra á las Bellas Arts catalanas. Nostra Diputació provincial, tal volta agobiada per las centuplicadas atencions de sa institució, no dona la importancia deguda á un fet ó mellor dit á un acte, que en altres nacions hem vist celebrar ab inusitada pompa y que á mes d' esser esperat ab gran interés, no deixa d' esser la manifestació anual dels avançaments artístichs de la localitat y dona á conèixer casi sempre un geni especial en alguns dels diferents rams de las Bellas Arts. Nos referim á la distribució de premis y obertura del curs académich, qu' á nostre entendre deuría esser revestit d' una importancia y esplendor que may hi habem vist. Una exposició dels treballs premiats, una sessió d' obertura celebrada ab solemnitat, la entrega personal dels premis als deixebles de mes profit y un estat general enumerant lo progrés y desenvolupament de nostras Arts, al mateix temps que seria un motiu d' orgull y lluhiment per nostres catedràtics, seria altament honorable per nostras corporacions administrativas, profitós per lo jovent que á las Bellas Arts se dedica y contribuiría á col·locarnos al costat d' aquestas nacions que celebren aytals festes ab un esplendor inusitat.

A tot aixó podrà contestarsens que un acte consemblant ja s' celebra; emperó confessi qui aytal diga, que no passa d' esser un acte purament formulari y que cap, absolutament cap interés desperta ni cap profit reporta celebrat d' una manera tant vergonyant. Qui hage vist algun d' eixos actes en París, Lió, Roma ó Florencia, Berlin, etc., ahont moltes voltes dona per sas propies mans los premis lo cap de la Nació ó lo Ministre de Bellas Arts, podrà dirnos si demanem alguna cosa fora de lloch.

Per altre part nostra Academia deuría posar especial esment en tenir al corrent á nostres artistes dels actes d' oposicions á concursos, pensions, provisió de càtedras ó altres assumptos que directament interessan á las Bellas

Arts y que casi sempre passen ignorats ó desaparebut; deuria indicar á las Corporacions sostenidoras de nostra Escola aquellas adquisicions que li semblessen de verdadera necessitat ó importancia, ja que encar que no fossen atesos sos prechs no deixaria de quedarli la tranquil·litat d' haber complert ab son deber y ab sa consciencia d' artista, posantse á ressés de murmuracions y malas volensas; deuria posar especial esment en denunciar ab energia las demolicions d' edificis artístichs dignes de conservació; indicar lo que fos digne de restauració; recullir lo escampat y que poch á poch passa á mans estrangeras; estudiar la manera de celebrar en son local modestas y periódicas exposicions, animant á las corporacions oficials y societats particulars que verdader amor senten per las bellas arts; y finalment no esperar que nostre Consell municipal prengue l' acort á corre cuyta de deixar visible l' ábside de nostra hermosa Bassílica, gracias á la denuncia y única veu d' alerta d' un respectable y antich periódich de la localitat y que bona cosa s' afanya en pró de las Bellas Arts de la nostra terra.

Demanem Exposicions, porque es innegable qu' ellas son la vida de las Bellas Arts, porque ellas, á mes de dar á coneixer los bons artistas, qual mérit s' aquilata per la comparació de sas obras exposadas l' una al costat de l' altre, 'ls dona un nom acreditat y 'ls facilita la venta de sas obras, que si de moment son pagadas á baix preu á semblansa del paper de crédito, adquireixen mes valor quant mes s' enlayra sa reputació artística. Nostre públich mostra especial predilecció per las obras d' art, las admira ab especial interés, ne parla ab creixent respecte y fins mostra verdaders y lloables desitjos de coneixer al autor d' una obra qu' hagi sigut justament celebrada. Donchs be; si aquestos son los desitjos del nostre poble, si la sava civilisadora del art y 'l saber s' ha infiltrat ja tant en son cor ¿perque no secundar aquestas passions nobles, porque no satisfer al públich, honrar l' art y protegir nostres artistas? ¿Espanta tal volta á nostre Municipi l' dispendi que

puga ocasionarli la celebració anual d' una exposició de Bellas Arts? Si aixó fos, sápigam que 'ls municipis de Roma y París sostenen anualment un concurs artístich, ahont lo preu d' entrada cobreix los estipendis qu' ocasiona sa instalació y ahont acut lo mes granat de la ciutat y ahon fan sas ventas artistas de tots géneros y condicions. Tolosa, Génova, Lió, Nápoli y no sabem si altres ciutats secundaries, celebren actes consemblants y sos municipis ben agradats ne queden y ab bon orgull adquireixen las obras que mes subresurten y que paulatinament van enriquint sos museos provincials.

Aquí si algun estranger concixedor del mérit de nostres artistas demana admirar las obras modernas del Art catalá, no podem fer altre cosa que imposarli una antessala llarguíssima pera visitar las pocas obras qu' adornan lo despaig del Sr. Alcalde y los salons de nostra Diputació ó ferli pujar quarts pisos ó tallers edificats sobre terrats ahont tenen son martirologi nostres artistas pintors, ó en últim cas introduhirlo en algun d' aquestos establiments ó casa de ventas que ab verdader luxe han montat en nostra ciutat personas que á son comers hi han ajuntat verdader amor al Art; emperó que habém de confessar no han d' esser lo *desideratum* d' una ciutat que pot y deu tenir Museos y Exposicions.

Los establiments qu' habem esmentat no responen á aquest fi; es lloable son procehir, es digne d' esser considerat son interés, mereix un aplauso lo franch hostatje que donan á las obras de tots los artistas; emperó ab nosaltres han de convenir tots los entusiastas *que una cosa es el amor y el dinero es otra cosa* lo qual per nosaltres vol dir que necessariament han d' esser posposadas las cuestiones d' interés á las de verdader amor á la cosa. Ni las exigüas condicions dels llocs, ni son aspecte, ni son comers, ni altres consideracions que no es oportú retraurer en aquest lloch, permeten que las manifestacions del potent génio de nostres artistas tingan de rebre tant humil encar que entusiasta aculliment. Un aplauso donchs y

bona cosa d' agraphiment debem reservar á aquestos establiments, verdadera llevó de nostres futurs museos, mes nos ha d' esser permés que demanem lo que tenim dret á possehir perque ho tenen provincias que passen plassa d' esser menys cultas y mes pobres que la nostra.

No han mancat, per aixó, génits pessimistas qu' hagin maliciosament preguntat ab que ompliriam nostres Museos; mes la contesta es tant sencilla y tant clara á la vista de tots los coneixedors, entussiasistas é intelligents en art, que ni ganas de formularla hem tingut: puig si considerem lo escampall d' obras que en nostra Escola están en clausura, las que posseheix nostra Excma. Diputació, las que existeixen en la Casa Municipal, las que posseheixen corporacions civils y relligiosas y hasta particulars, que de bona gana las depositarian en lloch honrós y á propósit pera esser pública y dignament admiradas y estudiadas y sobre tot las que de rigor deuen adquirirse per sa bontat y son mérit indisputable, bona cullita podriam fer y ben honrós fora pera Catalunya l' arreplech de consemblants joyas d' art. Y dihém las que de rigor deuen adquirirse, porque creyem questió de propia dignitat lo evitar que vagin á parar á mans estrangeras, obras capitals del ingeni catalá, que no cada dia s' produheixen y per las quals no veyem que esmersen gayres capitals nostras corporacions administrativas. ¿Perqué, preguntem nosaltres, s' han de consignar en lo presupost Municipal y Provincial cantitats crescudas y algunas voltas fins exageradas, pera sufragar gastos purament de luxo, deixant de consignar una modesta cantitat pera la adquisició de las obras d' art qu' anualment s' hagin distingit en la pública exhibició? ¿Perque s' enterran tants mils duros en un cos d' edifici de nostra casa Comunal, especie de colossal tomba de pedra picada y 's regateijan nóminas de trenta duros als escultors de la Cascata del Parch? Preguntas son aquestas qu' estendriam molt mes, corretjidas y aumentadas, si no sapiguéssem que la contesta no arrivaria fins á nosaltres.

Mes, constants y decidits en nostra idea, procurém véuer ahont poden tenir digne y segur hostatge las nombrosas obras d' art antich, qu' ab verdader orgull pot ensenyar nostra Ciutat.

La iniciativa generosa y may prou alabada d' un catalá illustre contemporani nostre ha subsanat, en part, aquesta dificultat. La creació del *Museo Martorell* omplirà un vuit, es veritat; emperó no donará abastament á totas las necessitats d' un Museo Arqueològich.

L' Ajuntament de Barcelona te demarcat en lo Parch y Jardins de la Ciutadela una parcela, rodejada de jardins, ahont diu lo projecte deu aixecarse un Museo de Botànica. En aquest lloch es ahont l' Ajuntament de Barcelona ha resolt construir lo Museo Arqueològich, denominantlo Museo Martorell. Donchs bé; si la Corporació Municipal debia aixecar un Museo de Botànica en aquest lloch, es indisputable que destinaba fondos per á sa construcció y en aquest cas, com que 'ls entussiasistas y conrehadors de las Bellas Arts, no poden ni volen esser enemichs de las Ciencias, ni deuen tolerar que pugan dirlos los naturalistas que las Arts s' apoderaren un dia del palau que llegítimament pertocava á la Botànica, creyém que lo racional, lo just, lo conseqüent es que ajuntada la cantitat, import del Museo Botànich, al llegat de nostre benfactor serveixi per engrandir lo projecte y fugir de las proporcions mesquinas qu' avuy dia tindrà sino s' hi posa remey en temps oportú. Si 's segueix lo primitiu projecte tot será raquílich é insuficient, quedant la Botànica ó la Arqueología sens lloch apropósit; en cambi si s' estudia y 's realisa lo segon poden tenir digne alberch l' una y l' altre.

Y ja que á las antigallas ha tocat son torn, apuntém á seguida, breus é importants consideracions que ja de temps van sugerirnos, tant lo descuit en que avuy se trovan com los esforços que 's realisan pera sa digna conservació.

Exemplars verdaderament dignes de respecte y conservació per esser la historia arquitectónica de nostra patria,

tenim, y no pochs, en nostra Ciutat, los quals fins avuy dia han anat y van de rodolons seguint edificis incapassos y poch á propòsit pera contenirlos, essent ja hora de que convenientment classificats y catalogats per una má práctica é intelligent, reposen en un lloch definitiu ahont puguin esser visitats y estudiats per los entusiastas y admiradors. Res mes á propòsit. á nostre humil entendre que 'l grandió edifici destinat á depòsit d' aigua de la Cascata del Parch, lo qual ab ben pochs estipendis pot esser típica y convenientment habilitat á aquest objecte. Galantment acompanyats pe 'l Senyor Director del Parch y Jardins y per un dels Srs. Regidors de la propia Comissió, tinguérem ocasió d' admirar aquell monumental edifici, sever y senzill, lo qual s' adapta perfectament á esser tomba descoberta de nostras despallas arquitectónicas, qu' ab tant amor debem conservar com á recorts de nostra passada grandesa. ¡Tant de bó, que aquestas nostras indicacions fossen escoltadas y mereïxessen l' honra d' esser estudiadas pera tréuerne tot lo partit possible; puig avuy es fins vergonyós que tant preciosas despallas sian desterradas dels claustres de Sant Joan, se 'ls regateixi una miserable cerca en la capella de Sta. Agata y no puguin servir d' estudi y comprovació á nostres artistas y escriptors!

Girona ab tot y esser una ciutat de segon ordre, sens grans riquesas pera esmersar, conta ab un preciós museo arqueològich, ahont s' hi admiran tant los objectes que conté com la ma experta que 'ls classifica y conserva; y no diguéem res de Tarragona que ab sa historia y sas antigallas es admiració de propis y estranys, demostrant una volta mes lo carácter emprenedor y estudiós de las personas que cuydan de arreglarlo, conservar-lo y enriqueir-lo.

Lloch sobrer hi ha en lo edifici mes amunt esmentat, pera instalharhi las *Associacions científicas excursionistas*, que ja es hora se 'ls dongue en nostra patria tota la importancia que en terras extrangeras tenen Associacions de parescuda fundació; allí podrian mourers dins sa propia órbita, cuydant de la classificació d' objectes, catalogant

los exemplars, fent de tots aquells rochs, un llibre de verdadera y saludable ensenyansa y en una paraula fent la vida del art arquitectónich enderrocat, que no poch ha guanyat en nostra patria desde que ditas Associacions li prestan vida y entussiasme. A ellas que han dat mostrars de verdadera y lloable iniciativa en altres qüestions, nos dirigím directament á fi d' estudiar, meditar y coadjuvar á la realisació d' un projecte tant bonich y factible; emperó que sens un verdader entussiasme quedará irrealisable, lo qual, en sentit purament espanyol no será sino una prova de que es just y convenient.

Una idea volem apuntar, avans de dar per termenadas aquestas consideracions, y qu' hem de confessar es de gran importancia pera nostre renaixement artístich.

No es pas molt lluny de nostres temps, ni 'ns mancan tampoch mostrars de bon recort pera fer esment de la manera important com la relligió dava son valió concurs á las Bellas Arts. La pintura, la escultura y la arquitectura en sas multiplicadas manifestacions, feyan de cada temple, de cada imatje, de cada retaule una joya d' art que reconcentrant l' esperit, enlayrava l' ánima fins á regions puríssimas ahont s' admira en tota sa pureza lo sant, lo bó y lo bell; mes avuy hem de convenir, ab greu sentiment nostre y desgracia del Art cristiá qu' ha baixat bona cosa 'l nivell d' aquellas épocas.

L' afany inmoderat y estúpít de vestir ab robas d' avuy imatjes de divuit segles enrera, la blasfemia artística y fins falla de humilitat de disfressar ab joyas falsas ó bonas, verges que tal vegada sota un mirinyach ó trajo gornit de guipurs ó puntas valencianas amagan lo vigorós y correcte modellat de plechs y la propietat de trajo en perfecta consonancia ab la época y dignitat del personatge, son la causa de que molts voltas lo curió observador ó l' artista intelligent no sápigá si esclatar en rialla ó plorar de sentiment.

¿Per ventura, si la Pietat y la Fé s' han de retratar, per necessitat ó per gust en obras materials, no poden inver-

tirse en verdaderas Obras d' art, fetas ab gust, veritat y bellesa ó avans de cometre un pecat artístich invertirlas en *drets d' estola y peu d' attar*, deixant de posar en roda la Relligió y l' Art?

Consideració es aquesta ben digne d' esser atesa no solement per las personas que mes ó menys intervenen ab fervorosa pietat en fer dádivas relligiosas, sino que deu esser escoltada per las Il·l·tres. Juntas d' Obra y Reverents Srs. Rectors que no tolerant semblants estranyesas donan llustre á las Bellas Arts y privan un poderós motiu de crítica y escarni per part de la gent ignorant ó descreguda. Molt s' ha fet y 's fa en favor de l' Art en aquesta materia; emperó es precis se fasse lo molt que resta á fer, may sia sino pera acallar veus que sens dubte ab mala intenció preveuhén miras interessadas en la continuació de semblants estranyesas.

Vejám donchs, si al saludar altre cop á nostres lectors desde las planas d' aquesta Revista ab altres assumptos en favor sempre de nostre avansament artístich, podrém veurer resoltas, sino totas, algunas de las principals qüestions que á nostre franch modo d' entendre s' oposan á la lliure marxa de nostre renaixement artístich y que sino ab tot lo talent y profunditat ab que mereixen esser tractadas, hem enunciat ab fé y bona voluntat.

CARLES PIROZZINI.

UN ANTIQUÍSSIM TÍTOL

DE LLIBERTAT

o distingit numismátich En Antoni Delgado, en son «Nou método de classificació de las medallas autónomas d' Espanya», que acaba de publicar, ha extés, entr' altres, un document digne de menció especial per molts estils. En lo tomo segon de sa obra, al parlar altre savi numismátich, En Francesch Mateos Gago, de las medallas de Lascut, (camps de Jerez, torre de Melgarejo ó altra,) dona un *facsimile* del monument que 'ns ocupa y en fa una compendiosa historia. Fa deu ú onze anys qu' en las montanyas de la Serrania de Ronda y entre Jimena y Alcalá de los Gazules, á uns 6 kilom. d' aquesta última població, trobaren una taula ó planxa de bronse molt ben conservada, de vintidos centímetr. ó set pols. de llargada y catorse centímetr. ó quatre pols. y mitja d' amplada, ab l' inscripció que copiém lletra per lletra y ab lo mateix ordre de las paraulas y ratllas.

De notabilíssim é inestimable descobriment califica En Gago la troballa d' aquesta petita planxa de metall, per ser lo document romá més antich de tots los descoberts á Espanya, pertanyent al sigle sisé de la fundació de Roma. Conté aquesta taula un curt decret del general romá (*imperator*) Luci Emili, donant llibertat (*essent liberi*) als es-

claus dels d' Asta (*hastensium servi*) qu' habitessen en la torre lascutana, autorisantlos per posseir y tenir lo camp y la població (*possidere habereque agrum et oppidum*). Ho maná per mentres ho volguessen lo Poble y lo Senat romá (*jusit dum populus senatusque romanus vellet*). Fou expedit aquest decret en lo campament als 21 de Janer, (*actum in castris ad XII k. Februarii*.)

Lo copiem á continuació literalment:

LAIMILIVS. L. F. INPEIRATOR. DE CREI VIT
VTEI. QVEI. HASTENSIVM. SERVEI
IN. TVRRI. LASCVTANA. HABITARENT
LEIBEREI. ESSENT. AGRVM. OPPIDVMQV
QVOD. EA. TEMPESTATE. POSEDISENT
ITEM. POSSIDERE. HABEREQUE
IOVSÍT. DVM. POPLVS. SENATVSQVE
ROMANVS. VELLET. ACT. IN. CASTREIS
AD. XII. K. FEBR

significa:

*Lucius Emilius, Lucii Filius, Imperator, Decrevit:
Ut Ii Qui Hastensium Servi
In Turri Lascutana Habitarent
Liberi Essent, Agrum Oppidumque
Quod Ea Tempestate Posedisent,
Item Possidere Habereque
Jusit, Dum Populus Senatusque
Romanus Vellet. Actum In Castris
Ad XII Kalendas Februarii.*

Traducció:

Luci Emili (conegut generalment baix lo nom de Paulo Emili,) fill de Luci, (que morí á la gran batalla de Cannas entre Anibal ab los cartaginesos y 'ls romans,) Emperador, (aclamat aixís per son exércit després d' haber vensut als Lusitans) decretá: que 'ls esclaus dels Astenses ó Astins que habitessen en la Torre lascutana fossen lliures; també maná que posseïssèn y tinguessen lo camp y la població que posseïan al present ó en aquest temps (*ea tempestate*). Fet en lo campament als 21 de Janer.»

Sab Deu, continua En Mateos Gago, quantas peripecias degué ocasionar aquest decret als Lascutans. Es indubtable que siguié premi d' algun servey qu' habian fet al Procónsol de l' Espanya ulterior, y com degué perjudicar als habitants d' Asta, senyors dels Lascutans, los perjudicats s' alsaren ab armas contra 'ls Romans poch anys després, als 558 de Roma, fent causa comú ab los Lusitans, fins á ser vensuts per lo Pretor Atini. Es probable qu' en aquest alsament los Astins embestiren als Lascutans de la manera que 'l senyor cau demunt del esclau revolucionat per ser lliure, y que llavors alguns lascutans s' emportaren la planxa de bronse ab lo decret y l' amagaren ó la perderen.

Las lletras de la planxa tenen com un centímetro escás d' alsada, son de la forma de nostras majúsculas mes sencillas; son molt claras, ben separadas, ab punt final entre paraula y paraula, esceptadas las nou qu' acaban quiscuna de las ratllas. Hi ha la V en lloch de la U; las P no son tancadas.

Son de notar las abreviaturas L (*Lucius*), L. F (*Lucii filius*), OPPIDVMQV (*oppidumque*), POPLVS (*populus*), ACT. (*Actum*), K. (*Kalendas*) y FEBR. (*februarii*).

Hasta, ab H, s' hi escribia molt poch; casi sempre Asta.

Se reparan també en «Aimilius, Inpeirator, Decreivit, Ei, Quei, Servei, Leiberei, Iousit y Castreis», las Ai, Ei y Ou en lloch de E, I y U. Se nota «Inpeirator» en lloch de «Imperator».

Un polak, Mr. Lacescki, comprá aquest preciós document y avuy poden los espanyols que vagin á Paris contemplarlo en lo Museu del Louvre, com testimoni de l' ignorancia y del materialisme bast y toix de l' Espanya felipona avuy encara viva. Sols per ser un tan antich títol de llibertat d' un pobie d' Espanya, debia guardarse aquí com una preciositat; mes ¿qui pensa aquí en semblants cosas? «Cuatre caps calents y cuatr' estrambótichs»?

Del decret de Luci Emili y de las esplicacions que 'n dona lo distingit anticuari En Mateos Gago, resulta:

Qu' á l' Espanya antiga hi havia poblacions, com Asta, que tenian com esclaus als habitants de poblacions petites com la Torre Lascutana.

Qu' aquestos esclaus feyan causa comú ab l' estranger invasor y conquistador, com los romans, contra la causa nacional ó independent d' Espanya.

Que l' invassor ó conquistador feya lliures á estos esclaus, per dividir las forsas espanyolas y per premiar los alsaments dels mateixos esclaus que l' ajudaban.

No sabem si eran moltes las poblacions esclavas d' altres, com la Torre de Lascut ho era d' Asta; per pocas que fossen, la majoria degué posarse al costat dels romans per rebre-ne la llibertat ó degué quedar-se neutral, indiferent, entre sos compatricis y senyors, y 'ls conquistadors

Mes endevant, los juheus, quan los alarbs volgueren conquistar l' Espanya, 'ls donaren la ma, puig estaban com esclavisats en ella y esperaban dels invasors que 'ls donarian llibertat, y 'ls espanyols qu' estaban subalternisats als goths, vejeren ab certa indiferencia la caiguda d' aquestos als peus dels alarbs y no sortiren á defensar á sos conquistadors antichs de l' agresió dels conquistadors nous. A Catalunya, quan mort lo Príncep de Viana, s' aixecá 'l país contra 'l rey Joan II d' Aragó, 'ls vassalls de remensa, esperant del monarca la redempció, li donaren grans forsas, gran auxili, s' alsaren armats á favor del «enemich de la terra» y contra la terra, puig en aquesta eran esclaus y Joan II los prometia la llibertat. Sens l' alsament dels pagesos de remensa, d' altra manera hauria anat l' alsament de Catalunya per la llibertat política; la cuestió social, com dihem ara, feu resoldrer desfavorablement l' altra, puig los esclaus se posaren al costat del monarca absolutista y contra la llibertat política dels senyors y de las poblacions grans que 'ls tenian ó 'ls deixaban lligats per 'ls mals usos.

Als Estats-Units, fa poch anys, los esclaus dels separatistas se posaren al costat dels unificadors, que 'ls ofe-

rian la llibertat, y contra l' independència local que 'ls tenia baix lo jou. A Cuba, fa més pochs anys, molts esclaus atengueren més á la cuestió de llibertat personal, que á la cuestió política.

En lo país de Vaud (Suïssa) l' any 1798, los partidaris de la llibertat local ó autonomia d' aquella regió sotmesa al Cantó ó Estat confederat de Berna, com província y centralisada, cridaren als francesos contra Berna y contra tota la Suïssa, per obtenir d' una nova organització y rebre, encara que sigués de mans del conquistador estranger, la separació ó 'ls drets y situació d' Estat confederat de la Confederació suïssa ó helvética.

La culpa d' aquestes actituds antipatriótiques y d' aquestes «traïcions» á la patria, no es dels esclaus, ni dels sotmesos, que per l' esclau lo primer es la llibertat; sino dels tirans ú opressors de sos patricis. No hi ha patria per l' esclau; sos senyors no son sos compatriotas: aixís ho sent ell y aixís ho senten sos duenyos. De la mateixa manera que s' ha dit ¿qué son las lleys sens las costums? podem dir y ¿qu' es la patria sens la llibertat? Qué li fa al esclau la patria, si hi es esclau? Per aquest motiulos de Vaud al fer lo sagell ó escut de son nou Estat en aquell temps, hi posaren: «Llibertat y Patria», expressant que fins á ser lliures en res habian tingut á la patria y que sols començaban á tenirla, quan naixia son país á la vida de la llibertat. Desde qu' aixís nasqueren, no ha tingut la nació suïssa ciutadans y regió mes fidels, leials y entusiastas que 'ls valdenses, que quan eran sotmesos, cridaren al estranger contra lo principal país de Suïssa.

Per l' estil d' aquestos exemples, los habitants de Las-cut, esclaus dels d' Asta, s' estimaban més als estrangers deslliuradors, que als compatriotas opressors. Si eran gaires las poblacions esclaves d' altrés en l' Espanya primitiva, no cal estranyar que 'ls romans may trobessen als espanyols tots units per resistirlos; sempre las poblacions esclaves debian flaquejar, estant poch interessadas en l' independència de sos senyors y esperant que 'l conquista-

dor las tragués de sota 'l jou, al menys destruhint ó sotmetent als duenyos ó senyors.

Aquesta servitut d' unas poblacions y regions á altres, arribá fins als temps moderns, després de passar per l' Edat mitjana. Aixís á Suissa alguns Cantons ó Estats confederats eran senyors feudals de territoris qu' ab lo temps pujaren á ser Estats confederats ó al menys provincias descentralisadas, y aquesta situació va durar fins al sigle passat, donant los territoris sotmesos cert auxili, moral al menys, als exercits francesos invassors. Aixís Barcelona era senyora feudal d' algunas poblacions d' aquesta provincia. Cal tenir present, que la senyoria d' una municiplilitat ó una regió no era tan pesada, generalment parlant, com la d' un noble, ó d' una iglesia; las queixas dels vassalls no eran tant fortas ni tant amargas.

No tenim d' entrar aquí en la discussió sobre 'l punt ahont era Lascut, ni sobre las medallas lascutanas. Ni fa al cas, ni podriam fer més qu' extractar lo que diuhen aquells distingits anticuaris. No tenim més que felicitarlos y donarlos mil gracias, á En Delgado y á En Mateos Gago, per haber publicat un document tan preciós com es la planxa lascutana.

J. NARCÍS ROCA.

EN LO PRAT DE LA RIERA

La esperansa es lo bastó de viatje
dels enamorats.

SHEA SPEARE.

ARBRES que un jorn ne serviau
al amor de cobricel,
amagant dintre les copes
los mes delicats secrets;
caixa tancada hont no hi entra
ni la volva que du 'l vent,
ni 'n surt lo flayre que 's queda
á embalsamar ses parets;
jo vinch aquí á respirarlo
com lo respirava un temps,
quan d' enamorat tenia
lo mateix que d' innocent,
y creya viure entre fulles
com hi viu lo pardalet,
y morir entre canturies
com fa l' aigua del torrent,
que si 's queda aquí á la terra
se enmiralla ab tot lo cel.

S' han mudat les vostres fulles,
mes jay! no mos pensaments;
heu gosat cent primaveres
al acabarse l' ivern,
los patons del sol rebereu
quan desglassava la neu,
y al derrera de la boyra
s' ha quedat lo cel seré

y ha parat la tramontana
son esgarriñós xiulet,
perque 'l ventitjol vos bresse
al compás de sos gemechs.

Desde que no vinch á veureus
si n' he passades, Deu meu!
ab lo mateix cor de sempre
cada jorn he sufert mes,
y ni la gent me coneixen
ni jo mateix me conech.

Quí sab! quí sab, si vosaltres
també 'm desconeixereu!
mes com conservo la clau
de vostre millor secret,
segú estich que aquestes branques
me obriréu ben amatents
pera dar-me franca entrada
dintre vostre cor sancer,
que no enganya, com tants d' altres,
que confiats aixaplugueu.

Mes, si tant fonda es ma pena,
per mes que 'm sigau fidels,
com voleu que os torne á veurer
si haig de venir tot solet?
quan fins l' última esperança
qu' es mon gayato m' han pres!...

Deu vos dongue llarga vida
y os estenga las arrels
que os estreynen á la terra
que á la vida vos ha tret,
y no os trasplanta á les costes
hont creixen los tarongers,
pera llenzar vostre aroma
que tan estojat guardeu
vora les ones salades
de que la mar se cubreix,
al Meder de dolses aygues
escatimant vostre encens;
eix encens que 'm reviscola
al aspirarlo ab dalé
pera poguer, si es que puga,
estimarla encara mes.

Si l' heu perduda la fada
que os donava ab sos ullets
lo suau calor de les terres

hont hi brilla un sol etern,
pot se un jorn tornarà á veureus,
jo quí sab si la veuré!
¡Ah! no; si 'm falteu vosaltres
fins lo recort me mateu.
Seguiu, donchs, per estes vores
sempre inmóvils, sempre fermes,
com vostres germans qu'esperan
en los cims del Pirineu
que un raig de sol vinga á fondrer
les congestes del ivern.

Si la solitut que os volta
vos fa tremolar de fret,
vos vindré á fer companyía
com me 'n 'viau fet un temps,
y si he perdut mon gayato
per recolzarmhi en se' vell,
d' un brancalló que os esqueixe
tinch de ferne un bastonet,
perque puga en ma desgracia
allargar uns quants anys mes,
recordant quan á vostra ombra
ella s' asseya aprop meu;
y arrimat á vostres soques
tots plegats l' esperarém
si es que avants no se 'ns endugue
la torrentada que ve.

Vich, Maig de 1874.

JOSEPH SERRA Y CAMPDELACREU.

GELOSIA

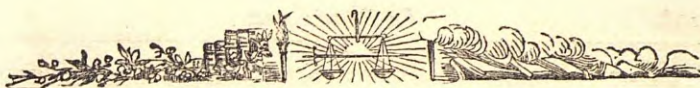
EN ta finestra sola cusias,
E y 'l teu canari que bé refila
deya son cant
ah l' aureneta que fa pochs dias
son niu d' argila
'nava formant.

Tu á lo canari, fent la distreta,
tendras miradas li dedicares
y un dols sonris;...
sobte, la agulla deixares quieta,
las mans creuhares...
¡Qu' ets bella aixis!

Lo qu' ells te deyan tu ho sabs, ¡oh dimho!
mes, no m' ho digas, puig ja desd' ara
bé ho tinch comprés:
també aixís quedas si 't dich t' estimo:
baixa la cara
y 'l front encés.

SEBASTIÁ FARNÉS.

BIBLIOGRAFÍA

EL GERUNDENSE Y LA ESPAÑA PRIMITIVA.—DISCURSOS LEIDOS ANTE LA REAL ACADEMIA DE LA HISTORIA EN LA RECEPCION PÚBLICA DEL R. P. FIDEL FITA Y COLOMÉ DE LA COMPAÑIA DE JESÚS EL DIA 6 DE JULIO DE 1879.—MADRID 1879. (1 vol. en gran fol. de 237 pags.)

NOTABLE y trascendental pera la ciencia, aixís com honrós en alt grau pera la patria catalana, ha sigut l' acte solemne de pendrer possessió, en la Real Academia de la Historia, de son sitial de soci numerari, nostre savi amich é ilustre compatrici lo P. Fidel Fita. Y havem dit trascendental, porque, á presencia d' una nombrosa concurrencia de las personas mes distingidas qu' enclou la coronada vila de Madrid, llegí lo nou académich un discurs tan extens com rublert de datos histórichs y filológichs en lo text y en sas copiosas notas, que 'ls homes científichs s' apressarán á replegar pera obrir un nou camp y servirlos de guia en las suas especulacions, obra, en ff, digne del celebrat escriptor que l' ha treballada. D' ella ha volgut fernos gaudir, la excelent doctrina que conté, endressantnosen un exemplar. Tenintlo, donchs, á la vista y com sia llibre que no ha eixit á la venda pública, ne donarém un curt extracte als lectors de LA RENAIXENSA, sens aventurarnos á intentarne cap judici critich, ja que corretgir á qui pot sernos mestre, es obra superior á nostras forsas.

* *

Comensa l' exordi (p. 3), celebrant l' organisació actual de la república de las lletras, conforme ab la teoría católica del progrés en las societats, formulada per St. Agustí, y d' ella ne treu á rel·luhir lo profit qu' ab la fraternitat del saver, han obtingut la filología y la geografia. Aquí, després de citar dos textos molt pertinents, un del protestant Max-Müller y altre de D. Fermí Caballero, en los quals se fa justicia al ardor dels jesuitas pera lo cultiu de las ciencias y las lletras, dedica un respectuós tribut á la memoria del según, antecessor seu en la cadira académica, al qual elogia com á geógrafo, historiador, economista y repúblich.

Pagat aquest obligat deute, entra de plé en lo discurs, dividit, no se si dir en dos d' altres, ó millor, formant duas parts, tal es la sua extensió y heterogeneitat hábilment enllassadas per la ma mestre del orador.

Es la primera (p. 7): *los fets y escrits del historiador y geógrafo eminent del segle XV lo Cardenal bisbe de Gerona D. Joan Margarit, conegut per lo Gerundense*, la qual inicia ab la traducció de la dedicatoria als reys Catòlics Ferrán é Isabel del *Paralipómenon* de dit escriptor. Investiga, desseguida, los datos que 's coneixen sobre la casa payral dels Margarits en Castell-Empurdá y la sua familia, remontantse fins al segle XII, y passa á referir ab correcta y galana frase, la biografia del Cardenal, pera la qual havia acumulat ja preciosos elements en la sua importantíssima obra *Los Reyes d' Aragón y la Séu de Girona* ben coneguda dels constants favoreixedors d' esta *Revista*.

Extrahentlos nosaltres d' aquella, apuntarém los punts principals de la vida de tan ilustre patrici. Nasqué en 1421; fou nomenat canonge de Gerona en 1430; se graduá de Dr. en decrets en 1445; era Ardiacha del Ampurdá y Sacrista major de la Séu Geronina en 1452; elevat després á Bisbe d' Elna (Rosselló) en 1453; Diputat en las Corts catalanas de 1454 á 58; embaixador y plenipotenciari del Rey d' Aragó en la dieta de Mantua en 1459; nunci apostólic en los Estats aragonesos en 1461 y Bisbe de Girona á la fi del mateix any; conseller del rey D. Joan II y preceptor de son fill, que havia d' esser lo monarca *católich*, sostingué á aquell en son trono, contra la tempestat formidable que menassava arrunarlo, demostrant qualitats militars en lo siti de Girona, que li foren per dit rey premiadas en 1465. Altres son los mérits que de Margarit explica lo seu biógrafo fins que morí D. Joan, qual oració fúnebre pronunciá, y durant la vida dels *Reys católics*, pero indicarém solament la sua promoció á Cardenal en 1483, y la mort que 'l vingué á trobar á Roma, quedant sepultat en lo temple de Sta. Maria del *Popolo*, junt á la porta d' aquest nom, successora de l' antiga *Porta Flaminia*.

Las obras del *Gerundense* qu' ocupan l' atenció del P. Fita, fentne d' ellas lo corresponent judici crítich, son: *De laudibus Mariæ Virginis*, perduda; *Sedes Regum* y *Corona Regum*, destinadas á perfeccionar l' educació del princep Ferrán é inéditas, existint la segona en la Biblioteca del Escorial; *Templum Domini*, escrita de 1464 á 66 y de que mes endavant parlarém; y per fi lo *Paralipómenon*, del qual n' examina un mamotreto compost de fragments de 5 còdices (altre d' ells ab correccions autógrafas del Cronista Carbonell) y guardat en la Biblioteca nacional, mencionant á la vegada las duas edicions que s' en coneixen dels anys 1545 y 1603.

Molt mes encara hauria pogut dir del Cardenal Margarit, l' insigne Académich narrador de sa vida, apologista de sos fets y vindicador de la sua memoria, ja que 'ns consta, com declára (p. 10), que *son innumbrables las escripturas contemporáneas que d' ell existixen*, empero, segons també afirma (p. 20), seria necessari omplir un abultat volúm pera entrar en consideracions sobre lo que deixa

exposat en son discurs. Copiarém d' aquest un párrafo en lo qual perfila admirablement la figura, objecte de son estudi: (p. 15). «Don Joan Margarit fou jurisconsult avans que historiador, philosoph mes que jurisconsult, teólech encara mes que philosoph, y aixís tingué l' acert de comprendre en lo passat llissons pera lo present, y disposicions estables pera lo pervindre. Ja se dirigís á la multitut desde la sagrada cátedra, ja portés la veu del clero, noblesa y poble en las Corts, ó ja confident dels Reys y dels Papas, manejá los mes árdus negocis de la Religió y del Estat, sempre sapigué fer penetrar la convicció en los ánimos que atreya ab la sua eloquencia brillant y sólida, y may se deixá guiar per altre interés que l' universal de la patria y de la cristiandat, á las quals servia.»

* *

Tema de la segona part d' esta oració académica (p. 39), mes extensa y profunda que la primera, es *la llengua de nostres Celtas é Iberos espanyols*, qual estudi fa arrancar de las opinions históricas d' en Margarit en son *Paralipómenon*, traduhint lo capítol en qu' aquest últim s' ocupa de l' etnología dels Celtas é Iberos. No en vá, al arribar aquí, ha dit un publicista de la Cort (1) «que era impossible donar noticia exacta d' aquest discurs,» ja qu' en veritat l' assumpto es difícil y no tothom está familiarisat ab l' orígen y estructura de las llenguas. Es precís gosar fundament de la famosa reputació de gran lingüista qu' acredita al savi jesuita catalá, pera poder travessar sens perill los vastíssims dominis de la filología y la etnología. Aixó n' obstant, tot y cónsiderantnos també nosaltres llechs en la materia, intentarém ferla coneixer, prenent nota d' algunas de las ideas que com á mes capdals en dit treball ressurten.

Senta, l' autor, com á premisa de las suas investigacions que «ls idiomas celta y vascuense no son sino ramas dispersas d' un mateix tronch aryo, si be brotaren en diferents épocas.» Busca en varias llenguas l' orígen de la paraula *Grajus*, nom antiquíssim del Ebro, citat duas voltas per Marcial, que esplicat per lo sanskrit vol dir *ressonar de moltes ayguas* y per altrás llenguas *riu* (p. 46 á 50); y fixa la situació del *oppidum Grajincolarum*, mencionat per Avieno, en la *zuda* de Tortosa. Estudia, també, lo vocabulari vascongat y replega gran quantitat de diccions purament aryas (p. 53). Fundantse en sólits principis lingüístichs, deduheix que 's pot atribuir al idioma y á la religió de la Céltica espanyola varios númens gallegos y lusitans, com ho comproba ab 6 inscripcions. Fet d' ellas un detingut exámen, diu (p. 59): «A aquest pas, Senyors, gran part del diccionari hispano-céltich pot restablirse per medi dels noms geográfichs antichs y moderns, y dels apellidos, y sobretot dels que á mans plenas se poden recullir (tanta es la sua abundancia) en las llenguas vivas portuguesa, gallega y catalana. No se ha fet encara

(1) *El Padre Fita*: article del Siglo futuro del 7 de Juliol de 1879.

»aquest treball; pero urgeix realisar-lo, com preliminar y funda-
 »mental d' altres mes sérios é interessants, atesas las suas conse-
 »qüências históricas y etnológicas.» Entra aviat (p. 61), á examinar
 l' estructura gramatical, y no es ja germandat, ni próxima afinitat
 sino parentiu remot lo que veu resultar de la comparació dels dos
 idiomas celtich y vascuense. Fruit de la mateixa, es la relació de sos
 punts de contacte que presenta admirablement sintetisats en las se-
 güents paraulas: (p. 61 y 62). «Convenen lo vascuense y lo celtich
 »en la primitiva formació del dual per medi d' un mateix sistema
 »peculiar d' aglutinació pospositiva dels tres articles (determinat,
 »indeterminat y demostratiu), dels quals guarda indicis de sobras
 »abundants la llengua celtica al formar així los números singular y
 »singulatiu, com lo plural y lo colectiu; en l' estructura del compa-
 »ratiu y superlatiu mitjansant un apòsit d' igual origen aryo; en lo
 »fons de la major part dels pronoms y adjectius pronominals, font
 »la mes abundant de las partícules; y en los gèrmens de la conjuga-
 »ció, de qual teixit intim s' apoderan un, dos y fins tres personas,
 »aixís regent com regit, en cas directe é indirecte. Pero apart d'
 »aquestos y altres punts radicalissims d' estructura, que descubrei-
 »xen un origen comú, com són en lo nom las terminacions deriva-
 »tives, y en lo verb las que'l conjugan, sens exceptuar l' aglutinació
 »pospositiva del relatiu; ¡quina riquesa de números y de gèneros;
 »quina varietat pera l' expressió d' uns mateixos casos; quina volu-
 »bilitat y conmutació de vocals y consonants dintre d' un mateix
 »òrgan, pareguda á la del *sandhi*, sanskrit y grech; y sobre tot,
 »quina simetria y rica profusió de partícules, adjectius y articles
 »prepositius, últim desenvolupament dels idiomas de flexió, no distingeixen
 »lo celta del vascuense! Poseu los ulls en las mes importants de
 »nostras inscripcions ógmicas d' Irlanda y del pais de Gales y al de
 »las celto-galas), vos convencerá de que no son euskáricas sino celti-
 »ticas.» Pera lograr tal objecte, mostra 7 inscripcions ab la sua cor-
 respondent traducció y fa d' ellas un detingut exámen.

Establerta ja la diferencia entre lo fons y l' estructura dels idio-
 mas celtich é iberich occidental ó éuscaro, escomet seguidament la
 tasca de probar que l' últim dels dos s' enllassa ab l' iberich oriental
 ó georgiá. Y als que no saben veurer rastre algun del primer en lo
 segon, los pregunta: (p. 70 y 71). «¿Com es qu' una y altre llengua
 »convenen en son artifici turánich fundamental, en la sua flexió
 »imperfecta tant nominal com verbal, en la basa de cada pronom,
 »basas que s' extenen á la conjugació, y que's juntan á l' arrel ver-
 »bal ja avans ja després d' ella, no sols ab lo valor del pronom de-
 »terminant sino també del pronom determinat? ¿Cóm es (afegeix)
 »que convenen en la carencia de gèneros, en l' article posat al fi del
 »nom, en la mancomunitat de partícules, en l' estructura sintáctica,
 »en la prosodia, en rehusar uns mateixos sons, en l' abundancia dels

»dentials y xiulants, en la claredat y netedat de cinch solas vocals que han passat puras á la parla de Castella; y en una paraula, en lo conjunt y articulació de son mecanisme gramatical y fonètic?» Alguns exemples indica, lo dissertant, á seguiment de la comparació formulada en últim terme, empero com que «cap punt determina tant la afinitat y la derivació de las llenguas com lo sistema combinatoriu de la sua numeració.» (p. 73), exposa y examina profundament lo dels dos esmentats idiomas desde lo número 1 fins al 1,000. S' ocupa igualment de la formació del verb, seguint l' estudi comparatiu que ha emprés, pero «la brevetat del discurs (diu) no li permet passar avant en los detalls d' eixa concordancia profunda d' abdos idiomas en la conjugació verbal, á qual tractat dedicarà» (ofereix) una Memoria.» (p. 82).

Llavors, de la filologia va á la etnologia comparativa, analisant d' aquesta manera «lo tipo y la naturalesa dels habitants, la sua índole y geni y son nom nacional á fi de que nos puguin ambicionar majors probas al intent de posar en clar l' estreta afinitat qu' uneix als Iberos orientals y occidentals.» (p. 83). Copiosa de datos importants es aquesta part del discurs, que hauriam de continuar trosejant, com havem fet en la part filològica, sino temessem desfigurar lo treball qu' examinem y abusar de la bondat de nostres pacients lectors. Unicament afegirém qu' en concepte del autor (p. 85) «los T' Accaros, qual memoria está perpetuada en los monuments d' Egipte com existents quinze segles avans de la nostra era, son los Iberos establerts en Tracia, Italia y Espanya;» aixís com qu' «entre los Hycsos (pastors) están los Khetas, y entre aquestos, sens dubte los ABHIRAS, es dir, Trigis ó Bébrices, *casta dels pastors* de la rassa Arya, potser nostres Iberos.» (p. 86). Mes avall va des- triant tot lo que deixaren apuntat sobre las dos Iberias, los escriptors clàsichs, y ofereix una atinada descripció comparativa del pais vasco-navarro ab la molt minuciosa de la Iberia oriental deguda á la ploma d' Estrabó (p. 91 á 93). Acaba, per últim, son eloquentíssim discurs, presentant als ulls dels Académichs, que tingueren lo pla- her d' escoltar la sua abundosa y sahonada doctrina, una bella perspectiva del pervindre de la terra espanyola, considerantla lo «llas pacífich y civilisador que fassi fraternisar á tolas las naciones.» (p. 94). «Rahó es (termina) qu' atenguém al pervindre; y pera aixó res mes just qu' estudiar y coneixer á fons lo passat, aprenent d' ell qu' en l' unió de las voluntats dintre del vincle de la moralitat está la forsa, lo benestar y la gloria que cobejám, pera engrandir aixís l' esperit, aixecarlo del fanch qu' envileix y acostarlo á la llum d' aquell omnipotent Creador y Pare amorós que 'ns feu á sa imatge y semblansa.»

★ ★

Aquí fineix lo parlament académich, del qual havém donat una

migrada idea als ilustrats lectors de LA RENAIXENSA, pero no, la tasca que s' imposá son autor, puix pera completarla, publica, com *appendix* á la primera part, lo text del *Templum Domini*. (*Opus nunc primo editum ex codice Sanctæ Ecclesiæ Cathedralis Barcinonensis*). Esta obra inédita, qual manuscrit guarda l' Excm. Capítol d' esta Séu, es, com dalt deixém apuntat, altre de las del Cardenal Margarit que restaria encara quasi desconeguda en lo recó d' un armari, després de 400 anys, si la diligent investigació del docte P. Fita, no hagués comensat á ferla coneixer en la sua obra diplomática *Los Reyes d' Aragón y la Séu de Girona*, redimintla per últim, del etern oblit en qu' estava sepultada. La historia literaria de Catalunya li agraphirá no hi há dubte, aquest servey, per mes que 'l llibre ó *Memorial*, com lo califica per haverlo endressat al rey Don Joan II d' Aragó, no sia un dels millors fruits del ingeni del *Gerundense*. Alguns dels defectes que conté los descubreix ja, son excelent crítich y biógrafo (p. 28), pero además, devém observar especialment, los errors cronológichs y genealógichs en qu' incorregué (cap. IX) al historiar la sucesió de la familia comtal Barcelonina. Estudiant lo conjunt de sos XXIX capítols (de la pag. 95 á la 219), la conceptuem obra teológica y filosófica, jurídica é histórica á la vegada, en la qual hi falta la darrera má, pero aixís y tot, grans mercés han de tributarse á son ilustre editor. Tan de bó que cada any, poguessem senyalar als ulls dels apassionats de nostre literatura materna, una al menys de las moltes obras desconegudas d' escriptors catalans antichs y moderns que conservan tranquila estada en las bibliotecas y archius públichs, ó en los amagats pres-tatges d' una llibreria particular!

* *

Poch hauriam ara d' afegir pera posar punt final a est article bibliogràfic, si un deute d' agraphiment no 'ns obligués á dir duas paraulas del correcte y elegant discurs de *Contestacion del Excelentísimo Sr. D. Eduardo Saavedra* (p. 220 á 237). Tot ell, encara qu' «apartantse de la regla general consagrada per l' us» (p. 237), es una brillant apologia del nou y ja célebre académich ab qui l' uneixen, no solament los fermes llassos «d' antigua y constant con-fraternitat literaria,» si que també los del parentiu de rassa, que declara ab noble orgull lo contestant, quan se gosa en proclamar *nuestra comun lengua catalana*. (p. 228). Animat per eixos dos bells sentiments: l' amistat y lo patriotisme, ha anat seguint ab detinguda crítica y exemplar cuidado, tots los períodos de la carrera literaria de son novell colega, senyalant, com á fitas d' un gloriós camí envers la sabiduría, los fruits del talent qu' en portentosa abundancia han detingut sovint la sua perspícua atenció. Quins sian aquestos, no cal pas recordarlo als lectors catalans: prou qu' ab satisfacció sovint los han saborejat. Bastará fer constar qu' en lo jove

sacerdot, á qui se ha concedit un honorable sitial en la Real Academia de la Historia, hi veu, son excelent company, un *saver profundo y variat* (p. 224), y aixís es que conmemora ab fruició los primers estudis epigráfichs (1866) qu' abdos feren, estudis que valguéren al P. Fita, del savi alemany Hübner, la justa calificació de *re epigraphica hispana optime meritis merensque*. Seguidament lo considera, además d' arqueólech, com á diplomátich, historiador, orador, geólech y filólech eminent, títols sobrrers pera obtenir l' entrada de millor dret, en aquell insigne cós literari, del qual era ja corresponent nacional. També ho es de las Reals Academias Espanyola, de Bellas Arts y de la nostra barcelonesa de Bonas Lletres, que s' honran de contarlo entre sos membres, y, per ff, del Institut arqueològich del Imperi germánich, que fa poch li ha enviat son nombrament de soci com á un dels mes savis *antiquaris que poseheix Espanya*. (p. 237).

Per tan ben arrodonit panegírich de son compatrici y confrere literari, un dels mes ilustrats col·laboradors d' esta *Revista*, la sua redacció se complau en donar la mes coral felicitació al Excelentísim Sr. D. Eduart Saavedra, persona en qui fundadament admira los notabilíssims mérits científichs que 'l distingeixen. Tan d' ell com del Rt. P. Fidel Fita, eximios fills de la noble terra de l' *activitat y de l' energia*, podém gojosos esclamar ab Salomó: *Beatus homo qui invenit sapientiam, et qui affluit prudentiam*. (Prov. III 13).

A. BALAGUER Y MERINO.

LO CASTELL DE SABASSONA,

NARRACIÓ DE COSTUMS DE LA ETAT MITJANA PER EN JOAQUIM SALARICH, CRONISTA DE VICH. ELEGANT VOLUM EN 8.º DE 400 PÁGINES, QUE'S VEN AL PREU DE 16 RALS EN LA LLIBRERÍA DE R. ANGLADA EN VICH Y EN BARCELONA EN LES D' EUDALD PUIG, PLASSA NOVA Y ALVAR VERDAGUER, RAMBLA DEL CENTRE.

o modern renaixement catalanesch, avivat per les veus coratjoses dels trovadors, que, alenantlos ayres de les diferents encontres d' una mateixa patria, reculliren en sos cántichs los perduts ecos del passat y les aspiracions vagues del present vers l'esdevenidor de nostra terra, devía, passat lo primer moment d' entusiasme poétich, entrar en reflexió, consellar-se del seu bon seny sens olvidar l' experiència estranya per esser ferm, fructuós y rahonable.

Los estimables treballs de crítica literaria, històrica y política, duytos últimament á cap ab més ó menys acert y sempre ab més riquesa de datos, marcan les fites d' aquesta nova senda, qual gloriós terme es, segurament, encar molt més llunyá de lo que molts se figuren.

Prescindint d' altres assaigs històrichs, si menys pretenciosos, prou importants alguns d' ells, l' Historia de Catalunya y de la Co-

rona d' Aragó, potser un poch massa poética y apassionada del inspirat trovador de Montserrat y la més erudita y crítica del autor de l' «Orfaneta», qui tant dignament heretá lo nom d' un cronista il·lustre, son testimoni eloqüent de l' elaboració intel·lectual dels elements de nostra nacionalitat que la fantasía y 'l sentiment artístichs instintivament coneixían.

No tota la gloria, empero, es deguda als escriptors d' histories generals com las qu' hem recordat, los quals s' aprofitaren naturalment d' histories particulars y monografíes de més humils autors, á més dels arxius y cròniques antigues. Una de les primeres histories locals, que en nostre setgle en Catalunya s' han escrites, y per cert ab més conciencia y afany de lo que 'n aquell temps podia esperar-se, fou la de l' antiquíssima ciutat de Vich per D. Joaquim Salarich; nostre actiu é infatigable cronista, autor á més de diferents treballs mèdichs y econòmichs premiats per sabies societats y academies y per lo mateix citat com autoritat no despreciable per historiadors y naturalistas.

Lo llibre de nostre amich, que avuy nos fa pendrer la ploma, pertany á un genre divers de les ovres que acabam de esmentar, si be recorda ses primeres produccions literaries en que exhalá en lo temps de sa juvenesa los sentiments noveleschs que llavors estavan de moda. Síntesis de sa vida literaria, ensemps que l' modest novel·lista, novici en les lletres manifesta *Lo castell de Sabassona*, son darrarench fruyt, lo fael aplegador de les gestes ausetanes y lo pacient escorcollador de quisquun dels arxius de sa patria.

Per popularisar l' historia res millor que encloure en la forma amena de la llegenda ó del drama los fets precisos y sechs y les tradicions y costums soltes. Aytal fi s' ha proposat lo Dr. Salarich en la *Narració de costums de l' etat mitjana* fent memoria de totes les usances y consuetuts relatives á aquell període per revestirles de les falagueres imatges que de sos bells temps li servás encara sa fantasía refredada per l' ayre del temps y 'ls desenganys de la vida.

No deuen, empero, los lectors de l' interessant obra que recomenam, cercar en ella escenes dramátiques, passions vives, ni siquera caràcters de gran relleu. Ni l' etat, ni la carrera, ni fins lo propósit de l' autor confessat francament en lo prólech ho permetían. La bondat del *Castell de Sabassona* prové de l' abundó de noticies y de l' extensió y veritat ab que están exposades. Quant se refereix al art y la ciencia, á les costums cíviques y religioses, populars y palacianes del setgle y nacionalitat que vol retratar, es esplicat per nostre cronista en un llenguatge modelo propi d' un bon catalanista, ab l' entussiasme ardent—tal volta massa sech d' un patri—y ab l' actitud un bon xich difusa d' un antiquari, qualitats que sabran apreciar degudament nostres lectors ab la lectura del llibre, que 'ls ha d' agradar.

FRANCESCH MASFERRER.

Vich 16 Agost 1879.

NOVAS

PROFITANT la celebració del primer centenar de la Beatificació de Sant Miquel dels Sants, y com una part de las festas, mossen Jaume Collell publicá á Vich, á primers del mes passat, ab lo títol de *La Garba nontanyesa*, un *recull de poesias del Esbart de Vich*. Molts dels nostres lectors sabrán que aquest últim era 'l poétich nom ab que 's batejaren uns quants joves de Vich, cultivadors de la poesia catalana, d'entre quals filas han surtit poetas de la talla de mossen Verdaguer, Collell, los germans Masferrer, Genis y altres que son avuy l'ornament y la gloria d'aquella ciutat. A qui no sapigués lo que era l'Esbart li conta 'l colector en lo bellissim prólech, escrit en una prosa veritablement clàssica, y li acaba d'explicar Mossen Verdaguer en lo parlament que en una de las sentadas del esbart llegí l'any 63 y hont se descriu de la poética manera que ja allavoras sabia l'insigne autor de «La Atlántida» la font prop de la qual aquellas tenian lloch, lo desmay á recés del qual s'asseyan los novensans poetas, y 'ls horisonts pels quals esplayavan la vista.

La colecció 's compon de cinquanta poesias, y 'n son autors respectivament los Srs. Bach, Camp Sangles (mort fa pochs dias) Campá, Coliell, Cuadras, Espona (Antoni y Joaquim), Febrer, Genís (Martí) Masferrer (Joseph, Francesch y Francisco de Paula,) Nadal, Sendra, Serra y Campdelacreu, Verdaguer (Magí) y Verdaguer (Jacinto). Molts d'ells son prou coneguts del públich pera que sia inútil dir que las poesias que se 'ls hi han inclòs en la colecció son notables; dels no coneguts algun n'hi ha que 'ls hi fa voras, mereixent entre aquestos últims menció especial en Lluís B. Nadal, autor del *Martiri del Amor* y de *Devant la estàtua*, que á pesar de tenir la primera un final una mica forsat y de ser la idea general de la segona bastant rebuscada, revelan á un poeta de veritable inspiració.

S'ha publicat á Valencia, en un quadern de 28 planas, una biografia de D. Constantí Llobart, distingit poeta catalá, y un dels mes fermes sostenedors, si es que no 'l mes ferm, del nostre renaixement en aquella ciutat. A sa iniciativa 's deu principalment la implantació dels Jochs Florals, inaugurats brillantment no fa gayres dias com saben los nostres lectors. L'autor de la biografia escrita en castellá, es D. M. Lluch Soler. La acompanya un retrato litogràfic del Sr. Llobart y un *fac-simile* de sa firma.

S'ha publicat en un quadern de 68 planas en 4^{rt}, la Memoria biográfica y critica sobre 'l Rector de Vallfogona, escrita por D. Joaquim Rubió y Ors, que obtingué la escribania de plata oferta per l'Ajuntament de Tortosa, en lo certámen que celebrá la Juventut catòlica d'aquella ciutat lo dia 3 de Setembre del 78. Sobre 'l mateix tema tenia ja 'l Sr. Rubió premiada una altra Memoria en los

Jochs Florals de 1863, de la qual es reproducció ampliada y corregida la de que parlem. Se divideix en duas parts. La primera conté la biografia del poeta; la segona, l'estudi crítich de sas poesías al qual precedeix un quadro general de la literatura espanyola del sigle en que foren escrites, precedent que feya indispensable la no disimulada afiliació de llur autor á la escola conceptista predominant allavoras en la poesia castellana. Res tenim que objectar; al contrari, molt que aplaudir, respecte del criteri ab que están escrites las duas parts de la Memoria; lo treball de crítica es complert, meditat y ben fundat. Debem lamentarnos, no obstant, de que quede encara sense explicació la que podriam anomenar *llegenda de la enveja* ab que la tradició ha sublimat la memoria del popular García. ¿Quin fou son origen? ¿Que hi ha de cert, si es que aplicant lo refrá de que *quan los gossos lladran alguna cosa senten*, podem sospitar que alguna cosa de cert enclou la tal llegenda? Sia, empero, dit en honor de la veritat, es un punt aquest que tal vegada no s'aclarirá may per la falta de fonaments positius sobre 'ls quals basar una hipòtesis. Aixó indica que del greu que 'ns sab que no 's aclaresca; no 'n iem un cárrech al Sr. Rubió, ni pretenem ab ell disminuir la importancia del treball pera la no explotada historia de la nostra literatura.

En *Los Debates* de Madrid s'ha publicat traduhida al castellá y per cert ab tota exactitut lo trevall en prosa de D. Narcís Oller, Sor Sanxa que fou premiat en los Jochs Florals d'enguany. També l'ha publicada lo diari de Valls.

L'escut de Catalunya que ab molt zel dirigeix D. Joseph Fiter é Inglés publica en son número 22 un preciós grabat representant l'iglesia de Vallfogona de Riucorp.

En lo saló exposició de casa Parés hem tingut ultimament lo gust de admirarhi una magnífica marina que apareix il·luminada per la lluna extint dels nuvols. L'obra es del distingit pintor D. Gayetá Benavent y com en totas las sevas s'hi descobreix gran veritat en la elecció de tons y brillantés en la execució.

Quatre dias ha estat entre nosaltres lo célebre autor de *La Rampeado* lo felibre provensal D. Lluís Roumieux, essent molt obsequiat per sos amichs. En lo banquet que se li doná, y ahont hi estava representada nostra *Revista*, se pronunciaren entusiastas brindis y 's llegiren treballs literaris. Lo Sr. Roumieux quedá complascut del carinyós aculliment de sos amichs catalans que com sempre tenen en estima á sos germans de Provensa.

Havem rebut los darrers números publicats de l'important revista «L'Aureneta» de Buenos-Ayres, corresponents al passat mes de Juliol. Eixa entusiasta y reputada publicació, eco llunyá de la veu d'uns germans nostres que incessantment trevallen á l'altre vora del Atlántich pera fer creixe y rebifar l'idea catalanista, continúa acreditantse cada dia mes y publicant variats y escullits treballs.

En los números darrers hi cridan l'atenció, un extens y erudit discurs llegit per D. Pere Arnó en l'inauguració de las classes de comers que darrerament ha obert lo «Club Catalá», alguns notables articles de fondo, deguts als senyors Sunyol, Ased, y Enrich, poesías dels distingits escriptors Ubach y Vinyeta, Reventós y Roca y Roca; un notable fragment de la tragedia «Gala Placidia» del senyor

Guimerá, com aixís també unas «Correspondencias» de Barcelona del nou corresponsal de la revista Sr. Masriera y Colomer.

Dintre pochs dias se posará á la venta lo tomo de poesías titulat *Expansions* original del mestre en Gay Saber D. Francesch Ubach y Vinyeta y que ja anunciarem en un de nostres números anteriors.

Sabem que la «Protecció Literaria» ha adquirit ja la mencionada obra y la de D. Joaquim Salarich, titulada «Lo Castell de Sabasona.»

Lo dia 24 del actual se celebrá en lo poble de Sans ab motiu de la festa major la festa de la distribució de premis del Certámen que obrí l'Ateneo d'aquella població.

La sessió tingué lloch en lo local d'aquella Societat á dos quarts de cinch de la tarde. Hi assistiren delegacions de las autoritats de Barcelona y d'algunas societats y corporacions científicas. Hi tenia representació la premsa barcelonina.

D. Damás Calvet, president del Jurat, llegí lo discurs de reglament y després lo Sr. Secretari aná llegint los noms dels autors distingits proclamantse los de la senyoreta Agna de Valldaura, y senyors Sanpere, Casanova, Casademunt, Ribot, Pirozzini, Gonzalez, y Coca, que ho foren ab premi y los dels senyors Gallard, Masriera, Pons, Ribot, Vilanova y Riera que foren distingits ab accésit.

Dels premis que s'oferiren en lo cartell s'han adjudicat:

«La historia de Catalunya» de Bofarull, á la composició que du per títol: *Estudio histórico-crítico sobre el condado de Barcelona*; «Ploma de plata» oferta del Ateneo, á la memoria *L'Ateneo, etimologia d'aquesta paraula y fasses porque ha passat aquesta institució*; «Pensament de plata» á la poesia *Sant Bartumeu*, que du per lema: *Bartumeu es mort, la fe viu encara*, concedintse accésit á la que du per títol *Miracle* y per lema *Apóstol y Màrtir*; lo «Clavell de plata» ofert per la Familiar Obrera, á la sátira *A Blay*: á est premi se concedí un accésit á la poesia *La Venus grega*; lo premi del Casino del Centro, consistent en una «copa de plata» se doná á la composició *Lo pecat original* y los accésits á las que duhen per títol *Bombollas de sabó* y *Tant me fa*; lo «Ram d'eura de plata» s'adjudicá al *Romans novament tret del casament d'en Pere Pau* y l'accésit á est premi á *Lo vistayre*; lo «Quadro al oli» ofert per lo Sr. Rabadà á la composició que du per títol *La fira* y los accésits á *Lo carrer de Civader* y *De pares á fills*; lo premi ofert per lo Sr. Campeny l'obtingué la poesia *Amor de mare* y l'accésit la titulada *A la Primavera*.

Lo Sr. Saltor, membre del Jurat doná fi á la sessió ab un discurs de gracias.

Está á punt de veure la llum en Valencia l'obra de D. Constantí Llombart, premiada en lo darrer certámen d'aquella ciutat y titulada *Los fills de la Morta viva*. L'obra apareixerá semanalment per quaderns de 4 entregas al preu de 2 rals lo quadern. Creyém que alcansará bona suscripció, dada la importancia del tema y lo nom que li dona la distinció alcansada en los Jochs florals de Valencia.

Lo divendres 15 del present s'estrená en lo Teatro Cervantes de Sabadell una comedia en 1 acte y en vers, titulada *Un beneyt del cabàs*, escrita per lo llorajat poeta d'aquella ciutat D. Manel Ribot y Serra. L'obra fou representada per la compañía catalana que actúa en aquell teatro y obtingué extraordinari éxit.

Durant la passada quinsena s' ha estrenat en lo teatro del Tívoli la sarsuela catalana *De la terra al sol*. La lletra es deguda als senyors Campmany y Molas. Si be en ella s' hi trovan tiradas de versos tant fassils y espontáneos com ho son per exemple lo discurs que fa un personatge en lo ters acte, lo tot, traspasant un xich los límits de lo popular arriba en certs punts á esser vulgar. L' argument es defectuós pero ab tot hi hem vist ab gust un avens per lo camí del art de las anteriors produccions dels citats autors. La música deguda al mestre Manent te las mateixas qualitats y 'ls mateixos defectes de la lletra. L' obra ha sigut posada ab tota la esplendides qu' era de desitjar. Lo vestuari es de lo mes rich que s' ha vist y las decoracions degudas al conegut pintor Sr. Soler y Rovirosa son com han dit molt bé alguns periódichs d' aquesta ciutat verdaderas obras d' art.

Lo jurat nomenat pera la calificació dels travalls enviats al certámen de Vallfogona ha emés ja son fallo, resultant premiadas las següents composicions:

«Pensament d' or esmaltat» á la poesia *A la memoria del Rector de Vallfogona*. Accessit *A la memoria d' en Vicens García, rector de Vallfogona*, lema: *Riu y plora Vallfogona*.

«Objecte d' art simbólich»: l' obtingué *Lo cant del catalá*, que du per lema: *Confraternitat*. L' accéssit lo guanyá la poesia *Confraternitat*, qual lema es: *Cant de la terra*.

«Rodella de metall ab un relleu representant sant Jordi» ha correspost al treball en prosa *L' ideal d' un romántich*. Lo Jurat fa menció especial del drama en tres actes y en prosa titulat *Carme*.

«Colecció del Album pintoresch monumental de Catalunya»: s' ha adjudicat á la composició titulada *Enveja*, que du per lema: *Contra eny ja pietat*.

«Exemplar ricament encuadernat de la monografía y fotografias de Santa María de Ripoll»: l' ha obtingut lo treball titulat: *Memoria-artístich-topogràfich-científica del poble de Vallfogona y son terme*, que du per lema: *Aquí jau un escolá etc.*

Los demés premis oferts y qu' en son dia indicarem no han pogut esser adjudicats.

SUMARI

JOSEPH COROLEU.	Dels contractes de enfiteusis y á rabassa morta segons l' antiga y la moderna llegalació. .	161
CARLES PIROZZINI.	Breus consideracions sobre lo renaixement de las bellas arts catalanas. .	177
J. NARCÍS ROCA.	Un antiquíssim títol de llibertat. .	187
J. SERRA Y CAMPDELACREU. .	En lo prat de la riera.	193
SEBASTIÀ FARNÉS.	Gelosia.	196
A. BALAGUER Y MERINO. . .	Bibliografía.	197
FRANCESCH MASFERRER. . .	Idem.	200
	Novas.	205